

MORALNE PATNJE MUČENIKA

Od vrela, što se spominju diljem ove radnje, osobito sam se služio znamenitom poviješću **Euzebija Cezarejskoga** († 339. ili 340), pa regensburškim izdanjem (1859) »Acta Martyrum« francuskog Benediktinca **Teodorika Ruinarta** († 1709), koja i danas ima znanstvenu vrijednost. Od stručne literature najviše sam se koristio, uz nužnu opreznost, vrlo zanimljivim djelom **Paul Allard-a**, *Dix leçons sur le Martyre* (6. izd. 1921.), koga sam u prikazivanju i slijedio, a od pomoći su mi bila i prva dva sveska velike zbirke mučeničkih akata i pasija, koje je u 15 svezaka izdao na francuskom jeziku Benediktinac farnboroughske opatije **Dom. H. Leclercqua** pod naslovom »Les Martyrs«.

Prije teških tjelesnih muka sveti su mučenici morali prečesto da junački podnesu i moralne patnje, koje su bile pune velike boli, a katkada nadvisivale sve tjelesne muke. Preko moralnih patnja mi obično neopazice prijedemo, ne zapinju nam toliko za oči. Ali, ako se kod njih zaustavimo, ako ih promotrimo i razumijemo, slika nam mučenika izlazi još veličajnija. Nisu, razumije se, za svakoga bile moralne muke jednake. Mijenjale su se prema položaju, staležu, spolu i dobi. Nekima je bilo žao stare obiteljske baštine, koja im se radi kršćanske vjere konfiscirala, i tako im se rušila obitelj. Drugima je bilo teško napustiti dobru državnu službu i sjajnu karijeru i povući se u osamljen i kukavan život. Nekima je pucalo srce od boli, kad su polazili na muke, a oko njih se ovijala dječica i rodbina moleći ih, da im se smiluju, da ostanu s njima na životu. Poganski duh surovih progonitelja kršćanstva zadavao je i kršćanskim ženama i djevojkama mnogo teških moralnih patnja.

1. Po rimskom kaznenom pravu **konfiscirao se imetak** onima, koji su izgubili građanska prava i bili osuđeni na smrt, na robiju ili na zatočenje. Obično se po carevoj milosti sačuvao jedan dio konfiscirane baštine, katkada i čitava, za djecu kažnjenih. Neki su rimski pravници (**Jul. Paulus, Kalistrat**) mislili, da djeca osuđenih roditelja imaju prirodno pravo na imetak. Ali toga prava nisu imala djeca roditelja osuđenih radi uvrede **veličanstva** i radi **vraćanja** (magije). Čini se, da se po ovom zadnjem

zakonu postupalo s kršćanima. Svakako je to sigurno od polovice trećeg stoljeća, kad je ispražnjena državna blagajna zadavala upravnicima mnogo brige. Za progona kršćana pružila se prilika Rimljanima, da zaplijenjenim kršćanskim imetkom saniraju državnu novčanu krizu. Tako su se svakog časa javljale zapljene kršćanskog imetka. Mnogi su ovako i bogati kršćani, koji su izmakli progonima, zapali u krajnu bijedu tako, da su bili prepušteni brizi i skrbi drugih kršćana. (Cypr., Ep. 5.) Bez ikakva prava djece na baštinu kažnjenih kršćana postupalo se za vremena cara **Decija** (249-251), **Valerijana** (253-260) i pogotovo **Dioklecijana** (284-305).

Ovakove zapljene značile su za obitelj potpuni slom — rei familiaris damna — kaže sv. **Ciprijan**. Za uglednije kršćane to znači gubitak imetka i časti — dignitate amissa, kako veli Valerijanov edikt, — jer nisu mogli uživati više časti bez izvjesnog imetka. Postajali su siromasi bez naslova.

Tako ćemo razumjeti, kolika je bol morala obuzeti kršćanina, oca obitelji, kad je radi vjere polazio na muke znajući, da će se radi njega raspršiti njegova obitelj, da će se rasuti njegova stara, od djedova predana baština, njegovo »plemenito,« što bi ga morao neoštećena sinovima sačuvati. Izgubiti imetak, koji je kroz toliko pokoljenja sačuvan u obitelji, koji je domaćin primio od pređa kao ostavštinu namijenjenu pokoljenjima, koji je tako dugo predstavljao svetost domaćeg ognjišta, značio je izgubiti više nego život. Pa kad je mučenik stajao pred sucem, kako su bolno parale njegovo srce one sučeve riječi, da se odreće vjere radi dobra i sreće onih, kojima je on zaštitnik, otac ili muž: »Misli na svoje spasenje, misli na svoje sinove . . . « (Passio S. Philippi, Ruinart, str. 449, 9.) »Ti si bogat, imaš imetka . . . Žena te gleda . . . « (Acta SS. Phileae et Philoromi, Ruinart, str. 519, 2.). Kako mu je bilo, kad su glasovi i povici prijatelja zamračivali njegovu odluku: »Pokori se sucu, pa ćeš uživati veliku čast, bit ćeš prijatelj imperatorâ, oni će ti dati bogatstva, u njihovim ćeš palačama živjeti. Ako se ne pokoriš sucu, znaj, da te čekaju grozne muke, i **čitavoj tvojoj obitelji prijeti rasulo. Imetak će ti se zaplijeniti, rod će ti se rasuti . . .** « (Passio s. Theodoti Anc., Ruinart, str. 376, 8.)

Sv. Basilije pripovijeda jedan vrlo zanimljiv primjer, kako su kršćani gubili imetak. U Cezareji živjela je na početku 4. stoljeća udovica **Julita**. Julita je bila bogata, ali se njezinim neiskustvom okoristio neki sugrađanin spletkar i posegao za Julitinom zemljom, kućama, blagom i robovima. Da napokon ne pane na prosjački štap, Julita povede parnicu pred sudom. Ali na sudu izjavi otimač, da Julita »nema prava voditi rasprave. Jer nije pravo, da se na sudu kroji pravda onima, koji ne štuju carskih bogova i ne će da se odreknu Kristove vjere.« To je bio Dioklecijanov zakon iz godine 303., kojim se oduzimalo kršćanima pravo priziva na sud. Stvar je bilo lako riješiti. Predsjedava-

telj zapovjedi, da se donese u sudnicu žrtvenik i tamjan. Obadvije su stranke morale žrtvovati u čast bogova i izgovarati riječi protiv kršćanske vjere. Julita nije htjela toga učiniti, nego reče: »Nek mi propane život, nek mi propane bogatstvo, nek mi propane i tijelo, ako treba, ali iz mojih usta ne će izaći ni jedna riječ protiv Boga, moga Stvoritelja.« Julita je, dakako, izgubila parnicu. Imetak joj je oduzet, i kao kršćanka osuđena je na lomaču. (Migne, Patr. Graeca, In mart. Julitam, 31. 238 ss.).

2. U rimskom je carstvu tako bio građanski i državni život ispleten vjerskim činima, da nije gotovo bilo iole zamašnjeg događaja javnog života, koji ne bi bio označen vjerskim karakterom. U svojem privatnom životu činovnici su često bili i skeptici i slobodni mislioci, ali u javnoj službi morali su savjesno vršiti žrtve bogovima i sve vjerske čine. Senatori su na pr. imali zajedničke godišnje žrtve na Kapitolu i od njih nisu smjeli izostatiti pod smrtnom kaznom. Nastup novoga konzula slavio se žrtvama i prolijevanjem gladijatorske krvi u slavu božanstvima. Određenim žrtvama morali su prisustvovati i pretori i kvestori.

Crkva nije nikada branila svojim vjernicima, da stupe u koju državnu službu, ali samo pod uvjetom, da se uzdržavaju od svih čina, koje kršćanstvo osuđuje. Ovu misao zgodno iznosi Tertulijan: »Nastalo je pitanje, da li sluga Božji smije imati koje dostojanstvo ili kakvu službu uz uvjet, da osobitom ovlasticom ili okretnošću izmakne svim činima idolopoklonstva. Tako su Josip i Daniel vršili časne službe i zaodjeli se grimizom i upravljali cijelim Egiptom i Babilonijom bez ikakve ljage idolopoklonstva. Da neko vrši državnu službu ali da ne žrtvuje, da svojim ugledom ne pomaže žrtve, da ne pribavlja žrtava, da ne pomaže uzdržavanje hramova, da im ne doznačuje prihoda, da ne daje ni na svoj ni na državni trošak igara i da im ne predsjedava, -- neka bude, ako je to uopće moguće.« (Tertul., De idol. 17).

Ugledni kršćani, koji su morali po službi ili časti prisustvovati ovakovim poganskim svečanostima, našli bi se u mučnoj alternativni: ili se odreći državne službe, navući na se svojim čudnim postupanjem mržnju naroda i tako implicite priznati svoju vjeru, ili ugušiti glas savjesti, raditi protiv svoга uvjerenja i istupiti iz zajednice vjernika. — Bilo je, istina, vremena, kad se nije ova alternativa u svoj oštini izvršivala. Katkada su prilike bile blaže, mogao se naći neki kompromis — *modus vivendi*. Ali tolerancija prema kršćanskim činovnicima bila je vazda nesigurna, nestalna. Oluja je dolazila iznenada. Usred mira, središtenosti i lijepe karijere planulo bi odjedamput progonstvo. Strašan je to bio udarac za kršćanske činovnike, dok su njihovi poganski drugovi i dalje mirno sjedili na svojim mjestima. Okrutna zapovijed, da se udovolji poganskim vjerskim dužnostima, »agonija žrtvovanja — τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἀποθυσίας«, kaže Euzebije (Migne, P. G. 20. 740) nemilo je uznemirivala kršćanska srca. Takova je često bila sudbina kršćana, koji su obnašali više časti. Tako je za Domici-

jana poginuo **Flavije Klement** kao konzul. Za cara Komoda prijavljen je bio kršćanin **Apolonije**, kako se čini, po časti senator (Acta V. Apolonii, Ruinart, str. 128). Na sudu mu dovikne prefekt: »Ostani, živi s nama!« Zaista trebalo je tome čovjeku nadčovječje snage i srčanosti, da u ovakovim prilikama izabere smrt.

Pa iako nije kršćane uvijek čekala smrt, čekao ih je gubitak časti i zabačen, oskudan život. Kad su se na početku 4. vijeka počele drmati granice rimskoga carstva, car Dioklecijan, da u vojsci zavede stari jedinstveni duh, odlučio, da iz legija izbaci kršćanske časnike. Viktorije činovnik obilazio čete s nalogom, da **otпусти časnike, koji ne bi htjeli žrtvovati bogovima.** »Tada su mnogi,« kaže Euzebije (Hist. Eccl. VIII. 4), »odbacili vojničku službu i voljeli povratiti se u privatni život nego se odreći štovanja Stvoritelja svijeta . . . Ne kolebajući se ni za čas voljeli su borci Isusa Krista ispovijedati ime njegovo, nego svu slavu i sreću ovoga svijeta«. Neki su se ipak silom oprli ovakovom proganjanju i zaslužili smrt ili, kako kaže Euzebije (ibid.) »u obrani bogoljubnosti izgubili su nesamo dostojanstvo, nego i život.« Ali takovih je bilo malo. Drugi su ostali na životu, ali bez časti, što su je svojom mukom stekli. Podnosili su ovo mučeništvo mirno, voljeli su slomiti mač, da ostanu vjerni križu.

Progonstvo se nije zaustavilo u vojsci. Brzo se raširilo na sve kršćane. **Laktancije** (De mort. pers., 13) govoreći o istom progonu veli: »**Lišeni svih časti i služba podvrgnut će se mukama, pa ma kakav bio njihov red ili stepen.**« — Spomenuti proces udovice Julite pokazuje nam, s kakvom se strogošću nalog izvršivao. — A nisu tada bili kršćani neznatna manjina priprostoga naroda ili same puste sirote. Već na koncu drugog ili na početku trećeg stoljeća veli **Minucije Feliks** u svome »Oktaviju«: »Nec de ultima statim plebe consistimus, si honores vestros et purpuras recusamus. (Nismo mi samo niski prosti svijet, iako ne marimo za vaše časti i grimiz).«

Razumljivo je, da su se mnogi u progonima **odmetnuli od vjere radi službe i časti.** Za Decijeva progona rimski katolički svećenici u pismu svojim kolegama u Kartagi spominju mnoge otpalice, naročito među uglednijim ličnostima — »insignes personae«. (Cypr., Ep. 2.). — Sačuvala se jedna pjesma o nekom senatoru, koji je bio prije konzul, pa se od kršćanstva odmetnuo i vratio štovanju bogova (ad senatorem, ex consule, a christiana religione ad idolorum servitute reversum.). (Migne, PL, t. II, col. 1106).

Kad je za Valerijanovu progona zaprijetila smrt sv. **Ciprijanu**, svjetovaše ga mnogi ugledni ljudi — »egregii et clarissimi«, — da bježi, i ponudiše mu, da se kod njih zakloni. Ne mogu se složiti s Paul Allardom, koji drži vjerojatnim, da su ovi stari Ciprijanovi prijatelji bili najprije kršćani, pa se bojeći degradacije i konfiskacije imetka odrekli vjere i ovom prilikom gledali da isprave svoj teški grijeh uslugom prema svome biskupu; vrela o tome šute.

3. Naprijed navedene patnje radi gubitka baštine, radi gubitka službe i časti odbijale su, bez sumnje, u prvim vijekovima progona kršćana mnoge ugledne ljude od kršćanske vjere, premda su joj u duši bili iskreno skloni. Radi teških prilika držali su se po strani. Ali poznato je, da je još pod kraj 4. vijeka, kad je Crkva uživala potpunu slobodu, bilo mnogo uglednih ljudi, koji su u duši zaista bili obraćeni, pa su ipak odbijali krštenje upravo do smrtnog časa, samo da se mogu životom i vlašću što bolje okoristiti. Iz toga izvodimo, da je toga pogotovo bilo, dok se Crkva progonyla.

Drukčije je bilo sa **ženskima**. Žene su imale manje neprilika da svladaaju, dok bi prigrlile kršćansku vjeru. Njima nije bilo tako teško da žive kao kršćanke i opet da sačuvaju svoj viši položaj. U društvenom se saobraćaju ugledna kršćanska gospođa nije trebala mnogo razlikovati od ostalih poganskih matrona. Nisu morale štovati poganske bogove ni posjećivati igre, nisu dakle morale ni onako grozničavo tražiti **modus vivendi**. I zato je u prva tri vijeka bio **velik nerazmjer između broja muškaraca i žena**, što su pripadali kršćanskoj vjeri. Ima više primjera, gdje je u obitelji žena kršćanka, muž poganin. Tako je bilo na pr. u obitelji **Herminijana**, legata Kapadocije, o kojem govori Tertulijan. Tako sv. **Hipolit** spominje obitelj upravitelja Sirije. U početku 4. vijeka **Lukrecija**, žena rimskoga prefekta poganina, jest kršćanka.

Ova razlika u vjeri između muža i žene bila je **katkada tako duboka**, i **nevjera s poganske strane tako velika**, da je **Irena**, mučenica u Macedoniji, u doba cara Dioklecijana, mogla reći u ime svoje i svojih dviju sestara: »Nostros enim homines inimicis peiores duximus, ne forte nos deferrent: Smatralo smo svoje muževe gorima od neprijatelja i bojale smo se, da nas ne odaju. (Acta SS. Agapes, Chioniae, Irenes Ruinart, str. 425. 5). Da se uistinu tako događalo, svjedoči **Euzebij**. U Antiohiji za zadnjega progona muž, ugledan poganin, ponudio se za provodiča vojnicima, koji su tražili njegovu plemenitu ženu **Domninu**. Isti događaj navodi sv. Ivan Krizostom (Homil. 51).

Stanovište Crkve prema ovakovim mješovitim brakovima je **odlučno protivno**. Sv. **Ciprijan** ostrim i teškim riječima osuđuje brakove s poganima. U knjizi »De lapsis« navodi razloge, s kojih su neki otpali od kršćanstva, i veli: »Jungere cum infidelibus vinculum matrimonii, prostituere membra Christi. (Sklapati brak s nevjernicima znači poganima davati udove Kristove na sramotu).« Ove teške riječi navode i odobravaju sv. **Augustin** (l. I. de Conjugiis adulterinis c. 21) i sv. **Jeronim** (l. I. contra Jovinianum).

Tertulijan smatra brak s poganima sramotom; takav brak smeta vršenju vjerskih dužnosti i zavodi na poganske obrede. (Ad uxorem l. II).

Crkveni sabor u Elviri (g. 313.) zaključuje: »Propter copiam puellarum gentilibus minime in matrimonium dandae sunt virgi-

nes Christianae: ne aetas in flore tumens in adulterio animae resolvatur. (Radi velikog broja djevojaka nipošto se ne smiju udavati kršćanske djevice za pogane: da se cvjetna mladenačka dob ne uništi u preljubi duše).«

Allard misli, da se riječi »Copia puellarum« odnose na kršćanke iz viših društvenih redova. I zaista već u početku trećeg vijeka za pape sv. Kalista (217.-222.) bilo je mnogo kršćanki iz obitelji, u kojima je bilo senatorsko dostojanstvo stalna baština. Nazivale su se najčasnijim rimskim naslovom »clarissimae« (presvijetle). Neke djevojke iz ovakovih obitelji nisu mogle za udaju naći mladića odličnih staleža, a htjele su ipak da ostanu poslušne crkvenoj disciplini t. j. da se ne udaju za pogane. **I tako su se našle u teškom položaju. Da se udaju za kršćane nižeg reda? — Ali to znači izgubiti mnogo u društvenom pogledu. — Da se ne udaju nikako? — Ali to bi značilo osuditi se bez volje na celibat.** One su našle još jedno rješenje. Stupile bi u brak s robovima i oslobođenicima. Po državnim zakonima brak među takovim osobama nije vrijedio. (Ulp. Regul. V. 5). One su dakle i nadalje sačuvalе svoj položaj, jer su pred zakonom bile neudate. — Ali kršćanke malo nježnije savjesti pitahu Crkvu za njezino mišljenje o tom postupku. Papa Kalist, koji je i sam prije bio rob, odgovori afirmativno, t. j. Crkva priznaje valjanost brakovima uglednih senatorskih kćeri s robovima. (Origen, Contra Haereses IX. 12). Zaista odluka smiona i ujedno milosrdna! Za nas poučno, kako je Crkva od davnine čuvala i vršila svoja božanska prava u pogledu sakramenta ženidbe.

Radi ovakovog položaja žena u odličnijim rimskim redovima nije čudnovato, što je baš u tim redovima bilo više kršćanskih mučenica nego mučenika, dok **općenito** broj mučenika muškaraca nadvisuje broj žena.

4. Rimljani uza svu svoju civilizaciju nisu poznavali humanog vladanja prema slabijima. Dovelо ih je do toga valjda nesmiljeno i okrutno postupanje s robovima, često gledanje krvavih igara, a najviše poganski nemoral. Bili su, kako kaže sv. Pavao, sine affectione — bez srca, okrutni. Bili su bez samilosti, bez uljudnosti, bez stida. Zato su strašne i grozne nemoralne patnje čekale često kršćanske žene i djevojke, kad su pozivane radi vjere pred pogansko sudište. Postavljena im je često alternativa: — **ili žrtvovati bogovima ili biti osramoćena.** — Ta brutalna besramnost nije se pojavila istom u doba progona kršćana. Svetonije kaže: »Budući da se po starom običaju držalo zločinom zadaviti djevicu, zato bi krvnik nedorasle djevojčice najprije obeščastio, a onda zadavio (Suetonius u Tiberiju). Isto kaže Diokasije za Sejamovu kćer (Lib. 58). U pogansko su doba takvi slučajevi bili, čini se, dosta rijetki, ali su se često događali, kad se radilo o kršćankama. Takvi slučajevi nisu tek možda plod pobožne mašte, da se uveća veličina mučeništva, nego su to činjenice, za koje nam jamči objektivna povijest.

Godine 202. pojavila se u Kartagi kuga, koja je strašno harala u narodu. Kartaški biskup sv. **Ciprijan** tješi svoje vjernike u ovoj nevolji i veli: *Excedunt ecce in pace tutae cum gloria sua virgines, venientis Antichristi minas et corruptelas et lupanaria non timentes.* (Gle, kako mirno umiru kršćanske djevice u svojoj slavi, ne boje se prijetnja Antikrista, ne boje se sramote ni sramotnih mjesta).«

Euzebije iz svoga vremena pripovijeda, kako je u Antiohiji živjela neka vrlo ugledna kršćanka, bogata, jaka duha i osobito sveta života. Imala je dvije kćeri, krasna stasa, u cvijetu mladosti. Majka ih je uzorno uzgojila u kršćanskoj vjeri. Kad je plaulo progonstvo, nastanile su se izvan grada. Ali progonitelji, vojnici, pronađu njihovo skrovište, uhvate ih i povedu u Antiohiju. Čim je majka opazila, da je sa kćerima uhvaćena, stade ih opominjati, kolika im opasnost prijeti od vojnika: od svih opačina najružnija je i najteža bludna sramota; na tu sramotu ne smiju ni pomišljati; bolje je umrijeti, nego ovome grijehu i đavlu dušu prodati. Opomene ih još, da im je jedina nada, jedino spasenje u pomoći Kristovoj. Onda se posavjetuju i dogovore, da će sve tri jednako učiniti: kad stignu blizu grada zamolit će vojnike, nek im dopuste, da se malo udalje od puta, i onda će skočiti u rijeku. Tako je i bilo. Vojnici im dopustiše da se udalje, a one polete u rijeku i bace se u njezine valove . . . Tako su se same utopile i samoubojstvom spriječile opaku namjeru pogana. (Eus. Hist. Eccl., VIII. 12).

Katkada su mučenice na drugi način znale vješto odvratiti od sebe ovu sramotu. U zgodan čas rasbjesnile bi suca i prisutne kojom živom i oštrom riječju tako, da su odmah bile predane na smrt. Tako je na početku trećeg vijeka učinila mučenica **Potamjena**. To je bilo u Aleksandriji za progona cara **Septimija Severa** (193.-211.). Sudac Akvila dade je najprije okrutno izmučiti, pa, kad je ostala postojana u vjeri, zaprijeti joj, da će je predati gladijatorima na sramotu. Ali ona sabravši se odgovori takovom blasfemijom na poganske bogove, da je razjaren sudac dade smjesta baciti u vrelu smolu. (Eus. Hist. Eccl., VI. 5).

Slično je učinila sto godina kasnije u **Palestini** neka druga mučenica, koja je po riječima **Euzebija** (*De mart. Palaest.*, 8) u ženskom tijelu imala muževnu dušu — *in muliebri corpore virilem animum gerens*. Nju je prefekt **Firmilijan** osudio na sramotu. Ali, dok je **Firmilijan** čitao osudu, mučenica stade vikati i ružiti upravitelja, što je tako nedostojnim činovnicima predao vlast nad provincijom. Sudac uvrijeđen i bijesan dade je grozno mučiti i napokon živu spaliti.

Neke su se svete mučenice iz rečene alternative izvukle čudesnim načinom. Njihov nebeski Zaručnik, za koga su sve žrtvovale, pobrinuo se za njih. Tako je Bog na čudesan način spasio mučenicu **Dioniziju** (*Acta SS. Petri, Andreae, Pauli et Dionysiae virginis*, *Ruinart*, str. 206, 3) i **Teodoru** (*Acta SS. Didy-*

mi et Theodora virginis, Ruinart, str. 430, 4. 5). Sveta je Teodora bila zatvorena u tamnici i osuđena na sramotu. Ali jedan kršćanin obučen u vojničko odijelo uđe k njoj prvi, preobuče je u svoje haljine i pusti iz tamnice, a on ostane zatvoren u Teodorinom ženskom odijelu.

I pogani su znali, da kršćanke nada sve cijene ovu krepost. Oni su katkada imali tako uzvišen pojam o kršćanstvu, te su mislili, da osoba, koja je jedamput sramotno sagriješila, ne može više pripadati stadu Kristovu. Za Dioklecijanovu progona oko g. 304. u Ausburgu pozvana je pred sud kršćanka **Afra**, koja je bila grijehnica, ali se obratila i pokoru činila. Sudac Gajo reče joj: »Ti nisi vrijedna Krista. Bez razloga nazivaš svojim Bogom onoga, koji te ne će da primi za svoju. Jer bludnica se ne može nazvati kršćankom.« (Passio S. Aerae, Ruinart, str. 483, 2).

5. Ima još jedna vrsta moralnih patnja, koje su bile jednako nemile i bolne i za muškarce i za žene, i plemenite i priproste, i bogate i siromašne. Kako je strašna bol cijepala srce mučenika nesamo radi gubitka zemaljskog dobra niti radi straha od tjelesnih muka, nego radi pomisli, **da im se treba dijeliti, da im treba ostaviti svoje mile i drage**. Divimo se golemoj žrtvi mučenika gledajući ih, kako nadčovječjom snagom svladavaju najnježnije osjećaje svoga srca i vole se svega na ovom svijetu odreći nego svete vjere.

Jedva bismo mogli među biografijama mučenika naći onako vjerno, živo i ganutljivo prikazane ove moralne patnje, kao što to imamo u mučeništvu slavne kartaške mučenice sv. **Perpetue**, koja je sama opisala svoje muke od utamničenja do zadnje večeri uoči smrti. S kolikom samo iskrenošću i jednostavnošću i opet s kolikom dubinom osjećanja opisuje ona susretnje i sastanke s osobama iz svoje obitelji, dok je bila utamničena.

Odmah u početku, kad je bila uhvaćena, pripovijeda posjet svoga sijeđog oca. On je kušao da nježnom ljubavlju i usrdnim nagovaranjem uskoleba njezinu vjeru. »Ja mu rekoh: »Oče, vidiš li, na primjer, ovaj vrč ovdje pred nama?« I reče: »Vidim«. A ja nastavih: »Može li se on drukčije zvati nego vrč?«. On odgovori: »Ne može«. Tako ne mogu ni ja drugo reći nego, da sam kršćanka.« — Na ovu se riječ otac razgnjevi i skoči na me, da mi oči iskopa. Ali samo me je zlostavio i otišao je svladan svojim đavolskim dokazima.« — Iza toga je Perpetua s ostalim uhvaćenim kršćanima odvedena u tamnicu. Ovdje su je nekoliko puta posjetili roditelji. S njom je bilo njezino nedavno rođeno djetesce. Pripovijeda Perpetua: »Tada sam mlijekom došla svoje čedo, koje je oslabilo od gladi. Zabrinuta za nj govorila sam svojoj majci, sokolila sam brata i preporučivala sam im svoga sinčića. Tešku sam žalost trpjela gledajući, kako i oni trpe radi mene. Mnogo me je dana mučila ova briga i ova bol. Napokon sam isposlovala, da je dijete ostalo sa mnom u tamnici. I odmah sam se oporavila od muke i brige za dijete. Tamnica mi je odjedamput postala kao palača i voljela sam u njoj biti nego igdje...

Nakon nekoliko dana pročū se vijest, da ćemo brzo na preslušavanje. Moj otac dođe iz grada satrven bolju, pride k meni, da me odvrti od namjere, i reče: »Smiluj se, kćeri, sijedim vlasima mojim. Smiluj se ocu, ako sam dostojan, da me zoveš ocem. Ovim sam te rukama odgojio do cvijetne mladosti i volio te nego svu tvoju braću, ne sramoti me pred ljudima. Pogledaj braću svoju, pogledaj majku svoju i tetku, pogledaj sinčića svoga, koji bez tebe ne će moći živjeti. Odreci se svoje namjere, da nas sve ne upropastiš. Jer nitko od nas ne će smjeti slobodno progovoriti, ako ti pretrpiš muku.« — Tako je govorio moj otac u svojoj ljubavi prema meni cjelivajući mi ruke. Pao mi je k nogama, ronio suze i nazivao me ne kćerkom nego gospodaricom. I meni je bilo žao sijedih vlasī moga oca, jer on je jedini bio od svega moga roda, koji se nije veselio mojoj muci. Ja sam ga tješila i govorila mu: »Dogodit će mi se na katastrofi,*) što Bog htjedne. Jer znaj, da nismo mi u svojoj vlasti, nego u Božjoj...« I ode od mene žalostan.

Na preslušavanju pripovijeda Perpetua, »kad je došao na me red, pojavi se odjedamput moj otac s mojim djetetom. Povučē me sa stepenice, gdje sam bila, i reče mi molećim glasom: »Smiluj se čedu!« I upravitelj Hilarijon, koji je tada primio pravo mača mjesto pokojnoga Minucija Timinijana, reče mi: »Smiluj se sijedoj kosi svoga oca, smiluj se nejakoj dobi svoga sina. Žrtvuj za sreću carevā.« Ja sam odgovorila: »Ne ću«. Hilarijan upita: »Jesi li kršćanka?« Odgovorila sam: »Jesam kršćanka«. Moj je otac stajao ondje u nakani, da me gurne dolje, ali Hilarijan zapovjedi, da ga zbače. Tako i bi, i još ga išibaše. Mene je zaboljela ova nezgoda moga oca, kao da su mene šibali. Toliko sam imala samilosti sa svojim jadnim sijedim ocem. Tada nas sve osudi pred divlje zvijeri i mi veseli opet siđosmo u tamnicu.

Jer je pak dijete bilo naviklo, da ga dojm, i da bude sa mnom u tamnici, ja odmah pošaljem ocu dakona Pomponija zahtijevajući dijete. Ali ga otac nije htio dati. I Bog je dao, ono nije više tražilo da sisa, i mene mlijeko nije mučilo...

Kad se je pak približio dan igara, ude k meni otac slomljen od tuge i stade si čupati bradu, pade licem na zemlju proklinjući godine svoje i izgovarajući takove riječi, koje bi ganule svako stvorenje. I ja sam se gorko žalostila radi nesretne njegove starosti.« (Passio SS. Perpetuae et Felicitatis, Ruinart, str. 138 ss.).

Tko će se usuditi reći, da ima i tračak fanatizma u Perpetue, koja je tako puna samilosti, tako nježna kći i mati? Da, nježna, ali u mukama za Isusa mirna i hrabra žena i mati i kći! Ljubila je svoje, koliko je najviše ljubiti mogla, ali pravom ljubavlju — najprije Boga, pa onda njih. To nam jasno svjedoče ovi prevedeni ulomci iz njezina mučeništva.

Još jedan sličan primjer mučeničke nepokolebljivosti, koji se zbīo na hrvatskom tlu za vremena Dioklecijanova. To je mučeništvo svetoga Ireneja, Mitrovačkog (sirmijskog) biskupa, koji je bio oženjen prije no je postao biskup.

*) Katasta: povišeno mjesto (kao tribuna), gdje bi se izlagali robovi za prodaju. Tamo su izvodili i mučenike, da ih narod vidi i čuje, dok ih je sudac preslušavao.

Probo, upravitelj Panonije, pozvao je Ireneja preda se na sud, da po carskoj odredbi žrtvuje bogovima, inače će ga staviti na muke. Irenej odgovori: »Veselim se, ako učiniš, da u mukama budem sličan svome Gospodinu«. Nato ga Probo dađe mučiti. »Kad je pak njegova rodbina došla i vidjela, kako se muči, stade ga zaklinjati; njegova su mu djeca grlila noge i govorila: »Oče, smiluj se sebi i nama«. Molile su ga žene plačući i naričući. Svi su ga rođaci žalili i plakali za njim, domari uzdisali, susjedi jaukali, prijatelji jadikovali i svi su mu dovikivali: Imaj smilovanja s čilom svojom mladošću«. Ali on, kako rekoh, obuzet boljom ljubavlju te imajući pred očima riječi Gospodnje reče: »Ako se tko odreče mene pred ljudima, i ja ću se njega odreći pred Ocem svojim, koji je na nebesima«. Ne mareći dakle ni za koga od njih nije im odgovarao. Žurio se naime, da postigne nadu nebeskoga poziva. — Upravitelj Probo reče: »Što veliš? Popusti suzama ovih ljudi i okani se svoje ludosti. Spasi svoj mladi život i žrtvuji!« Irenej odgovori: »Spasit ću ga za vječnost, ako ne žrtvujem.« Probo ga dađe zatvoriti u tamnicu. Tu je mnogo dana ostao zatvoren i mučen je raznim mukama...«

Drugo preslušavanje obavilo se u ponoći. Irenej je odlučno ostao kod svoje izjave, da je kršćanin i da ne može žrtvovati. Zato ga Probo dađe bičevati. Nakon bičevanja upita ga Probo kušajući ganuti njegove najnežnije osjećaje: »Imaš li ženu?« — »Nemam.« — »Imaš li sinova?« — »Nemam.« — »Imaš li roditelje?« — »Nemam.« — »Pa koji su ono bili, što su plakali na zadnjem preslušavanju?« Irenej odgovori: »Zapovijed je Gospodina moga Isusa Krista, koji kaže: Tko ljubi oca ili majku ili ženu ili djecu ili braću ili rođake više nego mene, nije mene dostojan.« — I tako gledajući k Bogu prema nebu, imajući na umu Božja obećanja, prezirući sve govorio je, da ni za koga od prisutnih ne zna osim jedinoga Boga. Probo reče: »Ali žrtvuji barem radi njih.« Irenej odgovori: »Moji sinovi imaju istoga Boga kao i ja. On ih može spasiti. A ti radi, što ti je zapovijedeno...« (Passio S. Irenaei, Ruinart, str. 433.).

Ireneju zatim odrubiše glavu, a tijelo mu baciše u Savu.

Irenej na prvi pogled ne pokazuje ovoliko nježnosti kao sv. Perpetua, ali, ako poblizje promotrimo njegovo držanje, njegove oči grčevito uprte prema nebu, da ne vidi onih, koji su oko njega, ako uzmemo na um, kako on odgovara kratko, odsječeno, kadšto neodređeno, kako se u svojoj teškoj borbi služi citatima sv. Pisma, onda nam postaje jasno, da se pod ovakovim na oko bešćutnim vladanjem mučenika krije dubok ljudski osjećaj i bol.

Takove su bile moralne patnje mučenika u prvim vjekovima kršćanstva. No ove patnje nisu prestale, kad su prestali progoni rimskih careva. Vidimo ih i dalje kroz cijelu povijest mučenika Crkve katoličke, kad se silom katolicima nametala kriva vjera, a nemilo progonili i ništili pojedinci i čitavi narodi radi katoličke vjere. — I spravom možemo reći, da nam junačka stalnost u moralnim i tjelesnim patnjama mučenika daju čvrst i trajan dokaz božanskog porijekla katoličke Crkve.

A. Kordić.